

Motion till riksdagen 2005/06:Ub535

av Inger Davidson m.fl. (kd)

Arbetsro och trygghet i skolan

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	3
4	Svensk skola – stökigast i världen?.....	3
5	Arbetsro – en förutsättning för lärande	3
5.1	Värdegrunden i fokus.....	4
5.2	Inför ansvarskontrakt mellan hem och skola.....	4
5.3	Dåligt uppförande ska resultera i omedelbar reaktion.....	5
5.4	Tydliga regler och sanktioner.....	5
5.5	Tydliga befogenheter för lärarna.....	5
5.6	Skriftliga omdömen i ordning och uppförande.....	6
5.7	Skolk i betyget.....	6
5.8	Fler vuxna i skolan.....	6
6	Den finska skollagen – en förebild.....	7
7	Mobbning.....	7
7.1	Läget är allvarligt.....	7
7.2	Långsiktigt arbete ger resultat	8
7.3	Sexuella trakasserier.....	8
7.4	Sanktioner och tydlig lagstiftning	8
7.5	Mobbare ska kunna flyttas	9
7.6	Vuxnas ovärderliga betydelse	9
7.7	Obligatorisk undervisning om konflikthantering.....	10

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om värdegrundens betydelse för arbetsro i skolan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att all personal i skolan omedelbart måste reagera mot dåligt uppförande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att varje skola skall ha tydliga regler för ordningen i skolan liksom sanktioner mot den som bryter mot reglerna.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge lärarna tydliga befogenheter i arbetet för arbetsro i skolan.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skriftliga omdömen i ordning och uppförande.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skolk i betyget.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att använda den finska skollagen som förebild när det gäller arbetsro i skolan.
8. Riksdagen begär att regeringen utarbetar en nationell nollvision att användas i arbetet för att motverka mobbning.
9. Riksdagen begär att regeringen ger Skolverket i uppdrag att utfärda föreskrifter om skolornas skyldigheter att redovisa sitt arbete mot sexuella trakasserier i sina kvalitetsredovisningar.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om s.k. nollning.
11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av skollagen så att den tydligare framhåller ansvarsförhållandena vid mobbning.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skolpersonalens skyldighet att rapportera mobbningsfall till rektor.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sanktioner mot skolor som saknar arbetsplaner mot mobbning.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten att förflytta elever som mobbar samt att splittra grupper.
15. Riksdagen begär att regeringen verkställer riksdagens beslut rörande obligatorisk undervisning om mobbning och konflikthantering i lärarutbildningen.

3 Inledning

Trygghet är en förutsättning för kunskap. En trygg skolmiljö där alla känner sig sedda och respekterade är nödvändig för att eleverna ska ha möjlighet att nå skolans mål och för att lärarna ska trivas i sitt arbete. Tyvärr är det allt för många skolor som inte erbjuder en sådan miljö. I många skolor präglas vardagen istället av stök och bråk. Kränkande tillmälen ropas i korridorerna och respekt visas bara för den som är störst och starkast.

Elever och lärare förtjänar något bättre. De är värda en skola där arbetsro och ordning råder. Den gamla Gyllene regeln om att behandla andra som du själv vill bli behandlad borde putsas upp och stå som devis över varenda skola. Från den regeln får inte finnas några undantag. Med en nationell politik som fokuserar på trygghet, kunskap och arbetsro tillsammans med stor frihet för varje skola att utforma sin egen verksamhet kan långt fler elever än idag lyckas med sina studier.

4 Svensk skola – stökigast i världen?

Under hösten 2004 presenterades två stora nationella undersökningar på skolans område. PISA 2003 och TIMSS 2003. Båda undersökningarna fokuserade på elevernas kunskaper i olika ämnen men jämförde även andra faktorer i elevernas arbetsmiljö som har betydelse för inläringen. För svensk del var resultatet nedslående. I båda undersökningarna var de svenska resultaten påfallande negativa när det gällde ordningen i skolan. En större andel elever i Sverige går i skolor där oro och störande ljud förekommer på lektionerna jämfört med OECD-länderna i genomsnitt. Sen ankomst, skolk och svordomar är vanligast bland svenska elever. Sverige hör också till de länder där skadegörelse och stöld är förhållandevis vanligt förekommande. Även lärarförbunden presenterade i våras en undersökning där det konstaterades att 43 procent av lärarna måste ägna betydande lektionstid varje dag åt att skapa trygghet och studero.

Dessutom förekommer mobbning i stor omfattning i svenska skolor även om resultatet här inte sticker ut i förhållande till andra länder. I Brottsförebyggande rådets senaste nationella undersökning (Brottsförebyggande rådet, 2003) svarade 14 procent av tillfrågade flickor och 11 procent av tillfrågade pojkar att de blivit mobbade ofta eller ibland. Det är skrämmande att mer än var tionde elev utsätts för en behandling som kan ge sår för livet.

5 Arbetsro – en förutsättning för lärande

Arbetsro och god ordning liksom frånvaro av mobbning och trakasserier är nödvändigt för att skapa en trygg arbetsmiljö. När stök och oordning dominerar vardagen i skolan påverkas elevernas lärande negativt. Framför allt drab-

Fel! Okänt namn på

bas de elever som har svårast att lära och som behöver mycket stöd för att nå skolans mål. Särskilt drabbas de som inte har möjlighet att i hemmet få hjälp att ta igen det som förloras när lektionstiden går åt till att få lugn i klassen. Idag går var fjärde elev ut grundskolan med icke-godkänt betyg i minst ett ämne. Den bristande arbetsron är en förklaring till detta. Även LO har i en rapport konstaterat att bristen på arbetsro drabbar elevernas lärande:

Det är inte reaktionärt att kräva ordning, reda, disciplin och respekt för vuxna av elever i skolan. (...) Vårt motiv för att ta upp den här frågan är att vi tror att det just är "LO-barnen" som far mest illa i en skola som är hållningslös och präglas av oro. Vårt intryck är att det är LO-förbundens medlemmar i egenskap av föräldrar som är de som mest efterfrågar ordning." (Resa i första klass (2001) sidan 168.)

Nu krävs insatser. Det får inte längre anses som bakåtsträvande och gammaldags att prata om ordning i skolan. Socialdemokraternas ovilja att vidta åtgärder på detta område riskerar att ytterligare förvärra situationen. Det är nödvändigt att ansvariga skolpolitiker på såväl nationell som kommunal nivå ger lärarna stöd och tillräckliga verktyg för att de ska kunna vända trenden och skapa en trygg och lugn skolmiljö.

5.1 Värdegrunden i fokus

Alla människor är styrda av etiska principer som vägleder oss i vårt handlande. För att ett samhälle ska fungera krävs att det finns vissa grundläggande etiska värden som delas av alla. Det är dessa värden som utgör spelreglerna för vår samvaro med varandra och det är med dessa värden som grund som vi skapar lagar och regler i samhället. Det handlar till exempel om människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde samt solidaritet med svaga och utsatta. Det är värden som i vårt land förvaltats av den judisk-kristna etiken och den västerländska humanismen.

Att värdegrundsarbetet får genomsyra hela skolans verksamhet är en förutsättning för att det ska gå att skapa trygghet och arbetsro. Värdegrunden måste kopplas till den aktuella situationen och det egna beteendet för att bli begriplig. Såväl samhälleliga företeelser som konflikter under raster som mobbningsituationer kan och bör ge upphov till dagliga etiska samtal. Det är i värdegrunden som basen ska finnas i allt arbete för trygghet, ordning och arbetsro.

5.2 Inför ansvarskontrakt mellan hem och skola

Föräldrar och skola måste dra åt samma håll. De har båda tillsammans med eleven ett ansvar för elevens skolgång. Det handlar både om att stödja, hjälpa och uppmuntra och att ställa krav. Därför vill Kristdemokraterna införa ett "ansvarskontrakt" som preciserar elevens, föräldrarnas och lärarens ansvar för att eleven ska kunna uppnå kunskapsmålen. Ansvarskontraktet ska upprättas

vid utvecklingssamtalen. Genom ansvarskontraktet får eleven dessutom stöd i att ta eget ansvar både för sitt arbete och sitt uppförande i skolan.

5.3 Dåligt uppförande ska resultera i omedelbar reaktion

All skolpersonal ska reagera omedelbart när elever skolkar, kommer sent till lektioner, skräpar ner, stör under lektionstid eller bryter mot andra både skrivna och oskrivna regler. Ett kränkande tillmäle i korridoren till en klasskamrat eller lärare får aldrig passera obemärkt. Brist på tid och ork får aldrig vara en ursäkt för att inte ingripa. Om elever tillåts bryta mot regler och förordningar i skolan utan att någon vuxen reagerar förloras respekten för rättssamhället och risken är stor att regler kommer att brytas även utanför skolans värld. Respekten för rättssamhället och dess grundläggande värderingar är viktig att upprätthålla och skolan har ett stort ansvar för att bygga upp denna respekt. Att lärarna känner att de har det omgivande samhällets stöd – föräldrars, politikerns och andra vuxnas – är en förutsättning för att de ska orka och vilja ta itu med de konflikter som uppstår.

5.4 Tydliga regler och sanktioner

Alla skolor ska ha tydliga och välförankrade regler för ordningen i skolan. Det måste dessutom finnas tydliga sanktioner och klara besked om vilka åtgärder som sätts in när regelverket inte efterlevs. Det kan handla om att städa upp efter sig, laga en punktering man förorsakat eller att under en dag få lämna ifrån sig en mobiltelefon eller annat föremål som missbrukats under lektionstid. Föräldrar ska alltid kopplas in på ett tidigt stadium när elever stör arbetsron i skolan.

5.5 Tydliga befogenheter för lärarna

Skollagen måste förtydligas för att ge lärare och skolledare befogenheter att ingripa när en elev bryter mot skolans regler. I en undersökning från Lärarförbunden våren 2005 konstaterades att sex av tio lärare varit i situationer där de varit osäkra på vilka befogenheter som lagstiftningen ger dem. Det är inte rimligt. Att lärare har rätt att gå emellan i ett slagsmål utan att riskera åtal för misshandel eller har möjlighet att ta ifrån elever föremål som används störande under lektionstid måste vara självklarheter och ska tydligt framgå av skollagen.

Fel! Okänt namn på

5.6 Skriftliga omdömen i ordning och uppförande

För att stärka arbetet för en positiv arbetsmiljö i skolan krävs en tydligare uppföljning av elevernas uppträdande. En elev som beter sig illa måste få ett tydligt besked om att hans eller hennes uppförande inte accepteras i skolan. Lika väl som en elev som anstränger sig, är aktiv på lektionerna och omtänksam mot sina klasskamrater ska uppmuntras i sitt beteende. Vi vill därför att det till betyget ska bifogas ett omdöme om elevens uppträdande och ordning i skolan. Omdömet kan liknas vid ett arbetsintyg som en arbetsgivare ger en anställd när denna slutar sin anställning. Där ges en beskrivning av den anställdes styrkor och svagheter när det gäller samarbetsförmåga, initiativförmåga, omtänksamhet, punktlighet, ordningsamhet och så vidare. Skolverket bör få i uppdrag att ta fram vissa nyckelbegrepp som ska vara vägledande i detta arbete. Omdömet ska skrivas av elevens klassföreståndare efter samråd med övriga lärare som undervisar eleven. Omdömet ska gälla för det år betyget sätts. Eleverna ska alltså ha chans att förbättra omdömet till slutbetyget.

5.7 Skolk i betyget

Ogiltig frånvaro ska skrivas in i betygen både i grundskolan och på gymnasiet. Orsakerna bakom elevernas skolk ska självfallet utredas och om möjligt åtgärdas men ingen är betjänt av att frånvaro förbigås med tystnad. Elever som skolkar visar också brist på hänsyn och respekt för sina kamrater och skolans verksamhet. Därför får det aldrig gå obemärkt förbi. Frånvaro för sjukdom eller elevrådsarbete ska självklart inte tas upp som ogiltig frånvaro utan tvärtom tillgodoräknas.

5.8 Fler vuxna i skolan

För att skapa en trygg miljö krävs resurser i form av fler vuxna, såväl lärare, elevvårdspersonal som ideellt engagerade, till exempel Klassmorfar. Att en vuxen finns i närheten är det bästa förebyggande arbetet mot mobbning och kränkningar. Även rektorerna måste hinna ägna tid åt att tillsammans med övrig personal skapa en god skolanda i stället för att tvingas gräva ner sig i administrativa sysslor.

En god skolanda har stor betydelse för arbetsmiljön i skolan. Kristdemokraterna anser att införande av en skolklädsel kan ha betydelse för att stärka skolandan och vi-känslan på en skola. Därför anser vi att rektor ska ha befogenhet att tillsammans med lärare, elever och föräldrar besluta om införande av skolklädsel. Det skulle även minska den märkeshysteri som många unga lider av idag och i bästa fall minska den mobbning som relateras till ”fel” kläder.

6 Den finska skollagen – en förebild

I den svenska skollagen lyser skrivningar om arbetsro och ordning med sin frånvaro. I Finland, vars elever har världens bästa skolresultat, är ordning och arbetsro en nyckelfråga i skollagen. Enligt den finska skollagen har eleverna ”rätt till en trygg studiemiljö”. Utbildningsanordnaren ska även utfärda ordningsbestämmelser vars syfte är att ”främja den interna ordningen i skolan, ostörda studier samt trivseln i skolsamfundet”. Ansvaret ligger dock inte enbart på skolan. Skollagen stadgar även att ”en elev skall utföra sin uppgifter samvetsgrant och uppträda korrekt”.

Dessutom ägnas ett helt kapitel i den finska skollagen åt disciplin. Där regleras skolans och lärarens befogenheter när det gäller elever som stör undervisningen. Lagen ger bland annat lärare och rektor ”rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att få eleven avlägsnad och som med hänsyn till elevens ålder och situationens hotfullhet eller motståndets allvar och en helhetsbedömning av situationen kan anses vara försvarbara”.

Den finska skollagen tar frågor om trygghet, ordning och studiero på betydligt större allvar än den svenska. Här fastslås såväl lärares som elevers rättigheter och ansvar för en trygg skolmiljö. Den finska skollagen bör utgöra ett exempel inför omarbetningen av den svenska skollagen på detta område.

7 Mobbning

Mobbning är ett trauma som tusentals och åter tusentals elever dagligen upplever. Det riskerar att slita sönder dem inifrån, att rasera självkänslan och i det långa loppet leda till destruktiva beteenden. Varje fall av mobbning är en kränkning av människovärdet och det enda rimliga är därför nolltolerans mot all form av mobbning. För att lyckas förhindra mobbning är det viktigt att flera parter samarbetar. Både elever, skolpersonal och föräldrar har ansvar för att vi ska komma till rätta med mobbningen. Genom samarbete, långsiktighet och ett tydligt värdegrundsarbete kan detta ske. Även mindre klasser och skolenheter är viktiga verktyg i kampen mot mobbning.

7.1 Läget är allvarligt

Trots många genomförda projekt mot mobbning och trots värdegrundsåret 1999 ligger mobbningfrekvensen på svenska skolor kvar på ungefär samma nivå som tidigare. I Brottsförebyggande rådets senaste nationella undersökning (Brottsförebyggande rådet, 2003) svarade 14 procent av tillfrågade flickor och 11 procent av tillfrågade pojkar att de blivit mobbade ofta eller ibland. Dessa siffror bekräftas av Barnombudsmannen som uppskattar antalet mobbade elever till cirka 100 000, vilket motsvarar ungefär 10 procent av eleverna. Detta är en siffra som varit konstant under längre tid. Fler än var fjärde elev har varit utsatt för verbala sexuella kränkningar och lika stor andel med

Fel! Okänt namn på

invandrabakgrund har blivit utsatta för kränkningar kopplade till deras ursprung. Var tionde elev har blivit kränkt genom skällsord och ryktesspridning kopplade till homosexualitet.

7.2 Långsiktigt arbete ger resultat

Det står helt klart att mobbningsförebyggande insatser ger effekt och det finns en hel del goda exempel att lyfta fram. Dock finns det en risk att det stannar vid tidsbegränsade projekt som ger effekt på kort sikt men som på lång sikt inte ger några effekter alls. Detta är en tendens som är tydlig på de skolor som genomfört projekt mot mobbning. De flesta bedömare är överens om att långsiktighet och kontinuitet i arbetet mot mobbning är av stor vikt om goda resultat ska uppnås. Det är inte alltid valet av exakt metod som är avgörande utan snarare implementeringen och engagemanget. Viktigt är dock att skolan väljer en metod som är baserad på forskning och som bevisats effektiv i andra sammanhang.

7.3 Sexuella trakasserier

Kränkningar i form av sexuella anspelningar har blivit allt vanligare i klassrum och på skolgårdar. Enligt Skolverkets senaste siffror har mer än var fjärde elev utsatts för verbala sexuella kränkningar, flickor och elever med invandrabakgrund är mest utsatta. Det är viktigt att vuxenvärlden säger ifrån och inte låter sig avtrubbas. Sexuella trakasserier och glåpor får aldrig bli något normalt och accepterat utan måste alltid mötas av kraftfulla reaktioner. Skolornas arbete mot sexuella trakasserier ska redovisas i skolornas kvalitetsredovisningar.

Problemen med s.k. nollning har uppmärksammats i flera fall under senare år. Det är inte acceptabelt att kränkande former av nollning får förekomma utan att vuxenvärlden säger ifrån och reagerar. Att nya elever (s.k. nollor) på en skola välkomnas med olika evenemang och fester är ett viktigt inslag för att komma in i den studiesociala miljön. Men så fort ”välkommandet” sker i form av kränkning måste vuxenvärlden säga ifrån. Ofta tar sig dessa kränkningar uttryck i sexuella trakasserier. Grupptricket i dessa sammanhang är mycket starkt, varför det är naivt att tala om fri vilja när det gäller att delta. Idag finns även exempel på elever som själva startat aktioner mot nollning, vilket är positivt. Samtidigt är det ett tecken på vuxnas brist på reaktion och stöd. All form av nollning med kränkande inslag måste förbjudas.

7.4 Sanktioner och tydlig lagstiftning

För att på ett tydligt sätt visa att mobbning är ett oacceptabelt beteende behövs sanktioner mot elever som utsätter andra elever för skada. Detta är något som professor Dan Olwéus, vars program mot mobbning nått stora fram-

Fel! Okänt namn på

gångar i bland annat Norge och Island, starkt understryker. Han betonar vuxnas värme och engagemang med fasta gränser mot oacceptabelt beteende och icke-kroppsliga sanktioner mot mobbarna som ett sätt att nå framgång. Det är därför alarmerande att många elever upplever att lärarna ofta inte är uppmärksamma eller att de inte bryr sig om vad som händer ens i sitt eget klassrum. Brist på tid och kunskap om problemets art kan vara orsaker men också känslan av otillräcklig tid och osäkerhet om vilka befogenheter man har vid ett ingripande.

Det ska klart framgå av skollagen att skolpersonal är skyldig att förhindra mobbning samt att anmäla till rektor om en elev utsätts för mobbning eller våld i skolan. Samtidigt måste rektors ansvar bli klarare både vad gäller att förebygga mobbning och att vidta åtgärder mot mobbning. Detta kan leda till att åtgärder sätts in på ett tidigare stadium. Det ska vara **skolledarens skyldighet** att till de sociala myndigheterna, och när så är påkallat till polismyndigheten, anmäla denna typ av brott när andra åtgärder prövats utan framgång.

Dessutom måste det finnas tydliga sanktioner mot de skolor som underlåtit att ta fram arbetsplaner mot mobbning. Dessa arbetsplaner är ett viktigt verktyg för att minska mobbningen på skolorna.

7.5 Mobbare ska kunna flyttas

Det finns tillfällen när en mobbningssituation drabbar de mobbade på ett så allvarligt sätt att drastiska åtgärder måste vidtas. Av den anledningen anser Kristdemokraterna att mobbare ska kunna förflyttas från skolan. Ofta förekommer gruppträck som mobbaren behöver komma bort ifrån. En omplacering kan leda till att den mobbade eleven får en möjlighet att ändra sitt beteende. Många gånger är det även en grupp av elever som utsätter andra för mobbning. Genom att förflytta "ledaren" och splittra gruppen kan mobbningen i vissa fall helt upphöra, varför även splittring av grupper ska kunna användas som metod. Syftet är att ge både mobbare och mobbad en nystart. Dock måste varje omplacering ses som en åtgärd att ta till när andra insatser misslyckats.

7.6 Vuxnas ovärderliga betydelse

Skolan har utsatts för stora besparingskrav. Antalet lärare, skolsköterskor, skolpsykologer och annan skolpersonal har minskat. När de vuxna fått allt mindre tid att ta del av barnens problem har det lett till ett hårdare klimat. I kampen mot mobbning i skolan är fler vuxna som kan arbeta med dessa problem av avgörande betydelse. Den elevvårdande verksamheten måste förstärkas.

Föräldrarna är barnens fasta punkt i tillvaron och de som barnet i regel känner störst tillit till. De bör informeras om skolans arbete mot mobbning. Skola och föräldrar måste ha kontinuerlig kommunikation så att föräldrarna kan vara en resurs och ett stöd även under elevens skolgång. Kristdemokra-

Fel! Okänt namn på

terna vänder sig mot försök där man helt stänger ute föräldrarna i mobbningsfall. Det kan i undantagsfall finnas tillfällen då det är bäst för den mobbade att föräldrarna hålls utanför, men principen måste vara att föräldrarna på ett tidigt stadium kopplas in när mobbning upptäcks.

7.7 Obligatorisk undervisning om konflikthantering

Våren 2005 beslutade riksdagen att undervisning i konflikthantering ska ingå i lärarutbildningen. I utbildningsutskottets betänkande UbU4 står: "Mobbning är ett oacceptabelt beteende som i skrämmande stor utsträckning förekommer i skolan. För att förverkliga intentionerna i skollagen och läroplanerna behöver lärare få bättre verktyg för och möjlighet att utveckla sina kunskaper när det gäller konflikthantering." Betänkandet avslutas med: "Kunskaper om mobbning och konflikthantering bör anges i examensordningen som ett av målen för lärarexamen."

Därför är det anmärkningsvärt att det i det nya regleringsbrevet för lärarutbildningen som fastlades av regeringen i juni 2005 inte finns några direktiv kring konflikthantering. Ministern hävdar i ett svar på en skriftlig fråga i riksdagen att någon ändring inte är nödvändig eftersom riksdagens krav redan tillgodoses med den tidigare skrivningen. Det är inte acceptabelt. Regeringen ignorerar därmed de behov som finns och underlåter dessutom att verkställa riksdagens beslut.

Stockholm den 3 oktober 2005

Inger Davidson (kd)

Chatrine Pålsson (kd)

Rosita Runegrund (kd)

Kenneth Lantz (kd)

Gunilla Tjernberg (kd)

Olle Sandahl (kd)

Ulrik Lindgren (kd)

Sven Brus (kd)

Torsten Lindström (kd)

Dan Kihlström (kd)